

Прудон или освободителният анархизъм

Пиер-Жозеф Прудон е съвременник на Карл Маркс и политическата му теория е силно повлияна от дебатите с Маркс. Това е време (1840-1870), в което главните протагонисти на идейния спор са либерализмът и социализмът. Прудон търси гледна точка, която да бъде над този дебат, своеобразен синтез на политическия либерализъм и социално-икономическия комунизъм.

"Истинският революционер е същностно либерален", заявява Прудон през 1849 г.¹ Според него противопоставянето на свободата на индивида (либерална гледна точка) и на социализацията на индивида (социалистическа гледна точка) е неправилно. "Не става дума да се премахне индивидуалната свобода, а тя да бъде социализирана", пише Прудон през 1846 г. ("Системата на икономическите противоречия или философия на нищетата").²

Основна тема в теорията на Прудон е връзката на наука и свобода. Тук той остава изцяло в линията на Просвещението. "Суверенитетът на волята отстъпва пред суверенитета на разума и най-накрая ще изчезне в един научен социализъм."³ Терминът "научен социализъм" принадлежи на Прудон като опозиция на утопичния социализъм на неговите предшественици. Според Прудон научният социализъм е синтез на свободната воля и обективните закономерности и така той се противопоставя на опростителския либерализъм и на догматичния детерминистки комунизъм. Истинският социализъм според Прудон е едновременно научен, либерален и плуралистичен. "Свободата е анархия, защото не допуска властта на волята, а само авторитета на закона... Заместването на волята от научния закон... е, след собствеността, най-могъщият елемент на историята". (1840)⁴

Човешкото развитие се проявява, според Прудон, в две тясно свързани тенденции: освобождаването на индивида и освобождаването на обществото. Освобождаването на индивида (т. е. уравнивяването на индивида със себеподобните му) означава признаване на индивидуалните различия (индивидуалност) и същевременно на подобие то му с другите (социалност). Освобождаването на обществото означава признаването на качеството му на колективно същество, колективен индивид. Същевременно това означава разбиране за обществото като общност, в която всички са себеподобни. Обществото не може да съществува без индивидите, индивидите не могат да съществуват извън обществото. Без индивида обществото е само първична плазма, извън обществото индивидът е само материя, подлежаща на използване. Задачата е уравнивяването на индивида и обществото.

Политическата цел за Прудон е да се хармонизира солидарността между индивид и общество, като се предпазят едновременно и двете страни срещу разрушителното действие на две тенденции: империалистическата и холистката. Според Прудон империализмът отрича обществото, за да изтъкне индивида, но на практика овластява само едно малцинство от хора. Холизмът изтъква обществената цялост, но я свежда до тежестта на масата и всевластието на нейните водачи. Империализмът и холизмът използват държавата (етатизъм), превръщайки я в апарат за потискане едновременно на индивида и на обществото.

Така главен елемент на политическата философия на Прудон е плурализмът. Моралният и физическият свят се основават върху плурализма на елементите; именно в противоречието на тези елементи се състои животът, движението на света. Сливането на индивида и обществото ще означава смърт и на двете. Монополът (на капитала или на държавата) е именно такава смърт. Задачата е да се защити автономният плурализъм и той да се уравни.

Основен метод за това, според Прудон, е АН-АРХИЗМЪТ, т. е. премахването на монопола (на капитала или на държавата). Това за Прудон е негативната анархия. Позитивната анархия е градивна и означава освобождаване на човека чрез човека в икономиката и в политиката.

¹ Цит. по *Nouvelle histoire de idées politiques*, p. 264.

² Ibid.

³ Ibid.

⁴ Ibid., p. 265.

Това означава:

- трудът да е в основата на обществото, на неговата динамика и освобождение;
- справедливостта не само да уравнива социалните сили, но да гарантира техния плурализъм;
- синтез на труда и властта, на икономическата организация и политическото тяло, което да доведе до социално равновесие.

Политическият проект на Прудон може да се определи като самоуправленски федерализъм. Той има две страни: икономическа и политическа.

Икономическият федерализъм се основава на "мютюелизма" (от фр. *mutuel*, съвместен). Според Прудон всяка частна собственост (която по принцип според него е кражба), поради това, че съществува в мрежа от взаимоотношения, постепенно се превръща в съвместна (мютюелистска). Всяка собственост се превръща в солидаризирана собственост от социалните отношения. Светът се движи към постепенно федериране на мютюелистките собственици, към мютюелистско общество. Задачата е да се подпомогне асоциацията на собственостите в една обща агро-индустриална федерация, допълнена от синдикат на производителите и потребителите. За Прудон това означава федерация отдолу, не-държавно управление на икономическите структури.

Федеративната политическа демокрация за Прудон е допълнение на мютюелистката икономическа демокрация. Прудон вижда политическия си проект като реализация на следните цели:

- противоречиво уравниване на обществото и децентрализация на държавата, за да бъде интегриран държавният апарат в нацията; нацията се организира като федеративна република от самоуправляващи се общности на териториален и производствен принцип;

- конфедериране на федерираните нации.

Етапите на реализиране на този проект са четири:

1. Самоуправление на базовите групи.
2. Федерализация на групите.
3. Създаване на федерални републики.
4. Създаване на международни конфедерации.

В тази система федералното правителство има за цел не да управлява като изпълнителна власт, а да подпомага възникването (институционализирането) на самоуправляващите се общности. Възможните институции на така организираната отдолу демокрация според Прудон са Камарата на областите (териториален принцип) и Камарата на професиите (трудова принцип).

Според Прудон международната конфедерализация ще бъде логично следствие на националната федерализация. През 1863 г. той развива идеята за Европейска общност, представляваща конфедерация с общи органи за управление и единен пазар.

Прудон, както и много други мислители, е причисляван към различни и често противоположни идейни движения. Той критикува представителната демокрация, но не е авторитарист. Той отхвърля вездесъщата държава, но не е анархист. Прудон обръща вниманието върху възможността от една самопораждаща се и самоорганизираща се извън държавата демокрация. "От социална гледна точка, пише Прудон, свободата и солидарността са идентични термини: свободата на всеки не среща в свободата на другия граница..., а допълнение: най-свободният човек е онзи, който има най-много отношения със себеподобните си."⁵ Свободен е солидарният човек.

---

⁵ Цит. по Touchard, *J. Histoire des idées politiques*, t. II. P., 1958, p. 570.